

Інтродукція та культивування дендрофлори в Україні пов'язані з рядом цінних властивостей цієї групи рослин, їх участю у формуванні ландшафтів та композицій, особливо старовинних парків і лісопарків та декоративними властивостями в цілому. При правильному підборі рослин насадження залишаються завжди привабливими, їх групи створюють відчуття спокою, досконалості та вміст окремих варіантів в загальний вигляд композицій.

Місто Чернігів з давніх часів славиться своїми парками, скверами, бульварами, і є одним з добре озелених міст України. Це зумовлено як фізико-географічними умовами міста, так і досвідом використання в культурі аборигенних та інтродукованих рослин. Але аналіз досвіду створення чернігівських парків, особливо заснованих на базі осередків природного лісу та насаджень з XIX ст. – початку XX ст., залишається практично не вивченим, зокрема є мало вивченою їх вікова та кількісна структура, композиційне формування, не повністю опрацьовані принципи побудови композицій з використанням покритонасінних.

Дослідження дендрофлори міста Чернігів нами проводилась протягом 2005-2006 рр. Об'єктами досліджень були зелені насадження, парки та лісопарки міста Чернігів. Вивчення дендрологічного складу паркових насаджень проводилося шляхом маршрутних обстежень алей, парків і лісопарків міста. При цьому визначалася видова назва і форма рослин, (частота трапляння, вік, висота, діаметр стовбура у окремих представників).

Паркове мистецтво міста Чернігів має свої старовинні традиції. Надзвичайно цікава історія виникнення, становлення і розвитку комплексної системи зелених насаджень міста. Так, на північних слов'янських землях, зокрема у місті Чернігові, садівництво почало розвиватись за часів Київської Русі. За свідченнями літописних джерел, вже у XI ст. плодові сади були при монастирях, князівських дворах, але також тут переважали аборигенні види-дерев – дуби, липи, в'язи, клени, ясени, а також плодові та ягідні культури.

У XVII – XVIII ст. у місті Чернігові виникло декілька парків. Слід відзначити Царський сад, монастирські сади на Болдиних горах, парк на Валу. До наших днів частково збереглися інші монастирські сади у місті Чернігові.

До початку XVII ст. серед інтродукованих деревних рослин були поширені груша, вишня, яблуня, грецький горіх. У середині XVII ст. – на початку XVIII ст. крім вище згаданих видів, широкого розповсюдження набули шовковиця, абрикос. Сади та парки громадського користування виникають наприкінці XIX ст. – на початку XX ст.

Значних збитків зеленому будівництву міста завдали революційні події, громадянська війна та Велика Вітчизняна війна. У повоєнний час відновлення міста та його зелених насаджень проводилося дуже активно. Були реконструйовані старі парки культури та відпочинку та велось будівництво нових. В повоєнні часи в урочищі „Ялівщина” створено обласний ботанічний сад (1946-1957), колекція якого нараховувала понад 120 видів, підвидів і форм інтродукованих дерев та кущів. Багато з цих рослин стали дуже популярними, зокрема, тополя пірамідальна, гірकोкаштан звичайний, клен гостролистий, клен ясенелистий, робінія звичайна гледичія три колочкова, бархат амурський та ін. [1]

Зростає науковий інтерес дослідників до видового і таксономічного складу насаджень міських парків в цілому. М. А. Кохно в „Каталозі дендрофлори України” (2001) наводить відомості про 2369 культивованих видів дендрофлори та інтродуцентів в 25 ботанічних садах, 10 дендрологічних парках та понад 50 старовинних парках та інших об'єктах зеленого будівництва. Серед них він виділяє 181 вид голонасінних, які об'єднані у 28 родів, 8 родин і 3 класи. [3, 4]

Аналіз джерел бібліографії з дендрології, інтродукції та зеленого будівництва [2, 3, 4, 5] дозволяє констатувати, що в цілому ж для Полісся і Лісостепу рекомендується для озеленення 284 види (41 вид – хвойні, 243 – листяні), а використовується 318 видів. Для Чернігівської області наводяться відомості про понад 100 видів дендрофлори, зокрема для міста Чернігова близько 130 видів. Також слід відзначити, що на сучасному етапі наведені відомості не є повними, у зв'язку з більш широким захопленням новими видами-інтродуцентами дендрофлори, ввезенням багатьох декоративних форм з інших регіонів та різних розсадників. Досить важливим є з'ясування поширення нових видів, підвидів і форм.

На основі вивчення сучасного стану дендрофлори встановлено, що у зелених зонах міста Чернігова росте 190 видів та підвидів форм дерев і кущів, які відносяться до 39 родин і 87 родів. Найбільшим числом родів представлені родини *Rosaceae*, *Fabaceae*, *Caprifoliaceae*, *Oleaceae*, серед родів – *Populus* L., *Acer* L. В міському озелененні найчастіше використовуються: *Aesculus hippocastanum* L., *Tilia cordata* Mill., *Acer negundo* L., *Betula pendula* Roth, *Robinia pseudoacacia* L. В окремих парках масово зустрічаються *Quercus robur* L., *Aesculus hippocastanum*, *Robinia pseudoacacia*. В результаті проведених обстежень окремих ділянок насаджень міста з участю хвойних показало, що переважаючими видами є *Picea abies* L., *Pinus silvestris* L., *Picea pungens* Engelm., *Thuja occidentalis* L. Та різні форми *Juniperus sabina* L. Одиночно та невеликим групами зустрічаються *Larix decidua* Mill., *Picea glauca* (Mench) Voss, *Juniperus virginiana* L.

Географічний аналіз деревних порід в парках міста Чернігова показав, що в насадженнях інтродуцентів переважають представники таких областей, як циркумбореальної (24,1%), атлантично-північно-американської (21%) та східно-азійської (14,6%) та ряду інших.

Аналіз вікової і кількісної структури дозволяє констатувати, що у парках міста Чернігова переважають насадження віком від 50 до 70 років. Вони складають більше 40% від загальної кількості насаджень. Деревя віком від 20 до 50 років становлять 30%, а молоді рослини складають 20%, а решта деревних рослин старі, вони віком 100 і більше років. Більша частина деревних рослин міста Чернігова вже вступила в період повного розквіту.

Література

1. Доброчаева Д.Н., Котов М.И., Прокудин Ю.Н. и др. Определитель высших растений Украины – К: Наук. думка, 1987. – 548 с.
2. Под общ. ред. Кохно Н.А. Деревья и кустарники декоративных городских насаждений Полесья и Лесостепи УССР. – К. Наук. думка, 1980 – 236 с.
3. Кохно М.А., Пархоменко Л.І., Зарубенко А. У. Дендрофлора України. Дикорослі й культивовані дерева і кущі. Покритонасінні. Част. I. Довідник. – К.: Фітосоціоцентр, 2002. – 448 с.
4. Кохно М.А., Пархоменко Л.І., Зарубенко А. У. Дендрофлора України. Дикорослі й культивовані дерева і кущі. Покритонасінні. Част. II. Довідник. – К.: Фітосоціоцентр, 2005. -716 с.
5. Кохно Н.А., Кудюк А.М. Теоретические основы и опыт интродукции древесных растений в Украине. – К.: Наук. думка, 1994. – 186 с.